

Rzeszów, 20 maja 2019 r.

prof. nadzw. dr hab. Sabina Grabowska

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja

**rozprawy doktorskiej Pana mgr Bartosza Żmudy
„Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji
(ECRI) w europejskim systemie ochrony praw człowieka”**

Lublin 2019, ss. 261

przygotowanej pod kierunkiem promotora

prof. dr hab. Jerzego Jaskierni

na Wydziale Prawa i Administracji

Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie

Postęp, jaki dokonuje się wraz z rozwojem cywilizacji pozornie obejmuje wszystkie dziedziny życia. Wciąż mamy jednak do czynienia ze zjawiskami społecznymi, które nie poddają się tym tendencjom i niezmiennie towarzyszą funkcjonowaniu ludzkości, będąc zarzewiem konfliktów zarówno w starożytności, jak też w XXI wieku. Taki charakter można przypisać zjawiskom stanowiącym przedmiot zainteresowania Doktoranta - rasizmowi oraz nietolerancji. Wydaje się, iż są one integralną częścią stosunków międzyludzkich, stąd też ich eliminacja wydaje się niemożliwa. Niezbędne są jednak działania mające na celu zmianę sposobu postrzegania osób innych ras oraz zmierzające do mar-

ginalizacji osób oraz grup głoszących nienawiść rasową i nawołujących do nietolerancji. Należy w związku z tym docenić, iż przedmiotem dysertacji jest działalność Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, będąca istotnym składnikiem europejskiego systemu ochrony praw człowieka.

Pan mgr Bartosz Żmuda podjął udaną próbę ustalenia, w jakim stopniu Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI), utworzona w wyniku decyzji podjętych na szczycie wiedeńskim, przyczynia się do ochrony praw człowieka na kontynencie europejskim. Dzięki temu będzie możliwe określenie miejsca i zadań Rady Europy w tym obszarze ochrony praw człowieka, w kontekście aktywności innych organizacji międzynarodowych, a zwłaszcza Unii Europejskiej i OBWE.

Analiza literatury daje podstawy aby twierdzić, że tak ważne zagadnienie nie doczekało się dotychczas odrębnej monografii. Nieliczne analizy na temat ECRI miały jedynie charakter fragmentaryczny i sprowadzały się do krótkich omówień działań ECRI służących przeciwdziałaniu rasizmowi i nietolerancji. Pozbawione były głębszej analizy działalności tego organu, a zwłaszcza określenia jego roli w europejskim systemie ochrony praw człowieka. Dlatego też recenzowana rozprawa doktorska z pewnością zapełnia lukę w tym temacie.

Uważam, że tematyka przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej została dobrana właściwie, jest istotna dla właściwego funkcjonowania państwa, a poruszane zagadnienia w pełni odpowiadają jej tytułowi.

Pan mgr Bartosz Żmuda przygotowując rozprawę doktorską wykorzystał szeroki wachlarz metod badawczych, aby kompleksowo przedstawić zagadnienia związane z miejscem Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) w europejskim systemie ochrony praw człowieka. Doktorant posłużył się metodami z zakresu nauk prawnych:

- prawnodogmatyczną, przy użyciu której dokonana została analiza aktów prawnych (umów międzynarodowych, konwencji), dokumentów (np. zalecenia i raporty ECRI) oraz orzecznictwa międzynarodowego (Europejski Trybunał Praw Człowieka, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej) – w zakresie, w jakim organy te tworzą standardy z obszaru ochrony praw człowieka, w szczególności w kwestii przeciwdziałania rasizmowi i nietolerancji.
- analizy systemowej, dzięki której ukazane zostały działania Rady Europy z perspektywy międzynarodowego oraz uniwersalnego i regionalnego systemu ochrony praw człowieka, co pozwoliło na analizę relacji wystających pomiędzy poszczególnymi elementami tego systemu, jak również pomiędzy systemem międzynarodowym a systemami krajowymi.
- analizy historycznej, która posłużyła do prezentacji genezy Rady Europy, a następnie ECRI oraz ewolucji tej instytucji na tle europejskiego systemu ochrony praw człowieka.

Ponadto Doktorant wykorzystał również kilka metod politologicznych, takich jak: analizy systemowej, porównawczej, decyzyjnej oraz empirycznej, co umożliwiło analizę raportów oraz sprawozdań ECRI dotyczących wywiązywania się przez państwa

członkowskie z obowiązku przeciwdziałania przejawom rasizmu i nietolerancji.

Praca zawiera liczne odwołania do literatury przedmiotu, tak z zakresu prawa konstytucyjnego, jak i nauk o polityce. Baza bibliograficzna przywołana w rozprawie jest dość obszerna. Składa się na nią ponad 600 publikacji naukowych, około 30 aktów normatywnych, a także ponad 130 dokumentów, około 30 pozycji z orzecznictwa oraz ponad 70 innych opracowań.

Konstrukcja rozprawy odpowiada jej tytułowi. Recenzowana praca liczy 261 stron. Składa się z Wprowadzenia, pięciu rozdziałów, Zakończenia oraz Spisu treści, Wykazu skrótów i Bibliografii na którą składają się wykazy: opracowań zwartych, studiów i artykułów naukowych, aktów normatywnych, dokumentów, orzecznictwa oraz innych opracowań i bibliografii.

We wstępie Autor przedstawia przyczyny wyboru problematyki związanej z Europejską Komisją Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji, a także formułuje hipotezy badawcze, które stara się zweryfikować, analizując akty prawne, dokumenty, orzecznictwo i literaturę przedmiotu. Jak stwierdza "Hipoteza główna zakłada, że utworzenie Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji okazało się zasadniczym i trafnym posunięciem w zakresie przeciwdziałania przejawom rasizmu i nietolerancji na kontynencie europejskim. ECRI stała się niezależną instytucją i ważnym instrumentem oddziaływania na prawo i praktykę ustrojową państw członkowskich Rady Europy w tym obszarze". (str. 13)

Pan mgr Bartosz Żmuda podaje następnie jeszcze szczegółowe hipotezy badawcze, które mają służyć weryfikacji hipotezy głównej. Tymi hipotezami są:

Hipoteza 1: „Działalność Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji należy analizować w kontekście całego europejskiego systemu ochrony praw człowieka. Cechą tej instytucji jest jej specyficzny, a także unikatowy charakter co sprawia, że szeroki zakres problemów poruszanych przez ECRI nie ogranicza się tylko do wskazania obszarów wymagających naprawy, ale znajduje odzwierciedlenie w zaleceniach kierowanych do państw członkowskich. Efektywność realizacji zaleceń ECRI przez poszczególne państwa członkowskie jest jednak zróżnicowana. Tymczasem efektywność oddziaływania Rady Europy powinna być mierzona nie tylko liczbą wypracowanych standardów demokratycznych, ale nade wszystko skutecznością ich wdrażania w państwach członkowskich”.

Hipoteza 2: „Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji stanowi instytucję wpierającą wywiązywanie się państw członkowskich RE z obowiązku przeciwdziałania rasizmowi i nietolerancji. Pomimo tego, iż szereg jej instrumentów pochodzi z obszaru tzw. „miękkiego prawa”, to jednak w instytucji typu „organizacja wartości”, jaką jest Rada Europy, nie ulega wątpliwości, że przedmiotem realizacji powinien być cały system aksjologiczny, bez względu na charakter prawny zobowiązań. Skuteczność działań Rady Europy w tym, obszarze, podobnie jak w innych obszarach działania, zależna jest w przeważającej mierze od skuteczności kontroli realizacji zobowiązań, przyjętych przez państwo wraz z uzyskaniem członkostwa w Radzie

Europy. W tej sytuacji kluczowego znaczenia nabiera tu procedura monitoringowa służąca badaniu realizacji tych zobowiązań i otwierająca możliwość stosowania sankcji w przypadku nie realizacji zobowiązań”.

Hipoteza 3: „Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji swymi działaniami przyczynia się do oceny efektywności systemu prawnego państw członkowskich oraz ich polityki w zakresie zwalczania rasizmu, nietolerancji, ksenofobii i antysemityzmu. Ocena ta powstaje w wyniku podejmowanego przez ECRI przeglądu sytuacji w danym państwie członkowskim. Ma ona charakter obiektywny, gdyż powstaje w oparciu o bardzo zróżnicowane i zweryfikowane źródła informacji. Raporty zawierają szereg rekomendacji dla państw oraz ocenę ich wdrażania. Rekomendacje są tzw. miękkim prawem, ich rolą jest wskazanie wspólnych standardów prawnych, instytucjonalnych, jak również tych, które odnoszą się do praktyki działania państwa. Kluczowego znaczenia nabiera tu mechanizm kontroli realizacji rekomendacji ECRI przez państwa członkowskie. Sprawa ta nabrała w ostatnim okresie szczególnego znaczenia w Europie, bo wraz z nasileniem się tendencji populistycznych i autorytarnych mnożą się przypadki rasizmu, nietolerancji, ksenofobii i antysemityzmu co powoduje, że aktywność Rady Europy w sferze zwalczania tych zjawisk powinna mieć charakter priorytetowy”.

W tej części rozprawy Autor wymienia także metody badawcze, które zastosował podczas pracy nad dysertacją.

W rozdziale pierwszym Pan mgr Bartosz Źmuda omawia ogólną charakterystykę obszaru badawczego oraz charakteryzuje siatkę pojęć których zdefiniowanie i ukazanie kontekstów,

w którym są stosowane, pomoże w przeprowadzonej w dalszych rozdziałach analizie. Dotyczy to w szczególności takich pojęć jak: rasizm, nietolerancja, antysemityzm, ksenofobia, mowa nienawiści, dyskryminacja Romów i dyskryminacja imigrantów.

W rozdziale drugim recenzowanej dysertacji doktorskiej Autor rzetelnie scharakteryzował Radę Europy oraz jej zadania w dziedzinie ochrony praw człowieka. Ponadto omówił genezę, strukturę, a także system aksjologiczny RE ze szczególnym uwzględnieniem standardów w zakresie przeciwdziałania rasizmowi i nietolerancji oraz mechanizmy ich implementacji. Głównie przeanalizował instrumenty oddziaływania Rady Europy na państwa członkowskie, zarówno te o charakterze prawnie wiążącym (konwencyjne), jak i te o charakterze tzw. „miękkiego prawa”.

Doktorant w rozdziale trzecim skoncentrował swoje rozważania na genezie, charakterze prawnym oraz kompetencjach Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji. W pierwszej części rozdziału szczegółowo opisuje genezę powstania ECRI, by następnie przejść do omówienia charakteru prawnego tej instytucji. Natomiast w drugiej części rozdziału Autor kompleksowo bada strukturę oraz kompetencje i funkcje ECRI oraz instrumenty prawnego oddziaływania ECRI, a także obszary aktywności tj.: zwalczanie rasizmu i nietolerancji; zwalczanie antysemityzmu i ksenofobii; zwalczanie mowy nienawiści; zwalczanie dyskryminacji Romów; zwalczanie dyskryminacji imigrantów oraz formy pracy ECRI.

Kolejny czwarty rozdział rozprawy doktorskiej stanowi analizę głównych kierunków działalności Europejskiej Komisji Prze-

ciwko Rasizmowi i Nietolerancji w latach 1994 – 2018, w tym zwalczania: rasizmu i nietolerancji, antysemityzmu i ksenofobii, mowy nienawiści oraz dyskryminacji Romów i imigrantów. Ponadto, Pan mgr Bartosz Żmuda dokonał określenia tendencji w zakresie zwiększania efektywności oddziaływania ECRI na praktykę ustrojową państw członkowskich.

Rozdział piąty pt.: „Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji a inne instytucje europejskiego systemu ochrony praw człowieka” stanowi, moim zdaniem, najciekawszą część dysertacji doktorskiej. Pan mgr Bartosz Żmuda analizuje relacje Europejskiej Komisji Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji z innymi instytucjami europejskiego systemu ochrony praw człowieka. Scharakteryzował instytucję ECRI na tle aktywności trzech głównych organizacji w Europie zaangażowanych w ochronę praw człowieka: Rady Europy (Europejski Trybunał Praw Człowieka, Komisarz Praw Człowieka, Europejska Komisja na rzecz Demokracji przez Prawo), OBWE (Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka, Wysoki Komisarz do Spraw Mniejszości Narodowych, Przedstawiciel ds. Wolności Mediów) oraz Unii Europejskiej (Rzecznik Praw Obywatelskich, Agencja Praw Podstawowych, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej).

Ostatnia część pracy: „Zakończenie” stanowi syntetyczne podsumowanie całości oraz zawiera weryfikację hipotez zaprezentowanych we wstępie dysertacji doktorskiej. Wszystkie hipotezy zostały zweryfikowane pozytywnie.

Reasumując, konstrukcję pracy należy uznać za prawidłową i odzwierciedlającą istotne zagadnienia omawianej problematyki.

Analizując stronę formalną dysertacji należy stwierdzić, iż Autor opanował w sposób zadowalający technikę tworzenia publikacji naukowej. Poprawnie wyciąga wnioski, analizuje temat. Język rozprawy jest poprawny, technika pisania tekstu naukowego opanowana w stopniu zadowalającym, przypisy właściwe, zgodne z zasadami ich tworzenia.

Podsumowując, stwierdzam, iż rozprawa doktorska autorstwa Pana mgr Bartosza Żmudy pt.: *„Europejska Komisja Przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) w europejskim systemie ochrony praw człowieka”* spełnia wymagania przewidziane w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003, Nr 65, poz. 595 ze zm.) i wnoszę o jej przyjęcie i dopuszczenie do dalszych etapów postępowania doktorskiego.



.....